

Klamárová, Klaudia

Kultúrne sondy do dejín stredoeurópskych literatúr

Slavica litteraria. 2024, vol. 27, iss. 2, pp. 143-145

ISSN 2336-4491 (online)

Stable URL (DOI): <https://doi.org/10.5817/SL2024-2-13>

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/digilib.82156>

License: [CC BY-SA 4.0 International](#)

Access Date: 16. 06. 2025

Version: 20250610

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Kultúrne sondy do dejín stredoeurópskych literatúr

Klaudia Klamárová (Nitra)

Peter Káša: *Prieniky a súvislosti literatúr v strednej Európe*. Prešov: Prešovská univerzita, 2024. 122 s. ISBN 978-80-553-3301-8.

Vedecká monografia *Prieniky a súvislosti literatúr v strednej Európe* je výstupom grantového projektu *Metodologické postupy v literárnovednom výskume s presahom do mediálneho prostredia*. Kniha bola vydaná v roku 2024 pod záštitou Prešovskej univerzity v rámci Vydavateľstva PU a jej autorom je profesor Filozofickej fakulty PU Peter Káša, ktorý v minulosti pôsobil aj ako lektor na Varšavskej univerzite v Poľsku a na Katolíckej univerzite v Maďarsku. Jeho vedeckovýskumné činnosti sú zamerané predovšetkým na strednú Európu, konkrétne na kultúrne dejiny strednej Európy, dejiny stredoeurópskych literatúr a na kinematografiu a divadlo v strednej Európe.

Kášova najnovšia vedecká monografia, ktorá je rozdelená do siedmich tematických kapitol, predstavuje slovenskú literatúru v interkultúrnych a interdisciplinárnych súvislostiach, pričom kombinuje literárnu analýzu s poznatkami

z histórie, filozofie, kulturológie či sociológie strednej Európy, a to hlavne v kontaktoch a prienikoch so susednými národnými kultúrami od osvietenstva, o ktorom hovorí ako o „zlatom veku“, až po romantizmus. V rámci jednotlivých kapitol sa Káša zaoberá formovaním slovenskej identity v uhorských a slovenských súvislostiach, slovenskému kánonu na križovatkách literatúry a kultúry, poľskej a slovenskej literatúry v priesečníkoch kontaktov a súvislostí do konca prvej svetovej vojny či premenám literárnovednej slavistiky, národnému hnutiu a dialógom kultúr v stredoeurópskom regióne, v ktorom autor vychádza z toho, že strednú Európu nie je možné objektívne vymedziť a definovať, pretože má performatívnu podstatu a premenlivý charakter. O strednej Európe hovorí ako o pestrej a zložitej mozaike, ktorej konečná a nemenná podoba však nemôže vzniknúť.

Ambíciou publikácie je snaha o otváranie dialógu o literárnohistorických systémoch a „*smerovanie k dialógom a porovnávaniam: skúmania vlastného v inom a iného vo vlastnom*“ (s. 5). Káša zároveň čerpá nielen z filologickej slavistiky, ale najmä z areálových štúdií, ktoré reflektujú literatúru, jazyk, etnografiu a históriu príbuzných slovanských národov. V súčasnosti sa ukazuje, že opäť nástojčivo ožívajú otázky o vymedzení predmetu a zmyslu slavistického výskumu. Taktiež sa tu zdôrazňuje slovansko-neslovanský dialóg (hlavne maďarský a nemecký) a stredoeurópske súvislosti modernej slavistiky pri hľadaní nových súvislostí (s. 109 – 110). Môžeme konštatovať, že stredná Európa, ktorá nemá jasne vymedzenú štruktúru, nie je len geografickým regiónom, ale aj kultúrno-symbolickým priestorom s komplikovanou históriou.

V monografii autor prelína literatúru s kultúrou v najširšom slova zmysle v koncepciách a ideách, kde sa často mieša umenie, ideológia a politika, pričom približuje aj históriu stredoeurópskeho priestoru, ako napríklad vládnú politiku Márie Terézie a Jozefa II., ktorí v čase osvietenstva zaviedli povinnú školskú dochádzku. Autor zohľadňuje aj náboženský vplyv, ktorý mala reformácia Martina Luthera, a zárodok vzniku staroslovienčiny či spisovnej slovenčiny u osvietenskej osobnosti Antona Bernoláka, v romantizme u Ľudovíta Štúra. Káša tiež traktuje otázku, ako si Slováci hľadali a definovali svoju kolektívnu identitu, a preto akcentuje začiatok

kultúrneho života na Slovensku. Spomína pritom kultúrne centrá vzdelanosti na Slovensku, a to hlavne Kežmarok a Prešov v prvých dekádach 19. storočia, a v stredoeurópskom regióne, kde sa formovali aj slovanské „etnika“, ktoré sa stotožňovali raz s „austroslavizmom“, „uhroslavizmom“, raz s „podunajským federalizmom“. Káša systematicky rozoberá diela významných autorov strednej Európy, ako napríklad Adama Františka Kollára prezývaného aj „slovenský Sokrates“, Pavla Valaského, Jána Kollára, Jána Hollého či Henryka Sienkiewicza, Lajosa Haana a iných.

Môžeme podotknúť, že publikácia *Prieniky a súvislosti literatúr v strednej Európe* ponúka nielen literárnovednú analýzu, ale aj hlbší pohľad na kultúrne a historické prepojenia regiónu. Reflektuje dôležité fenomény stredoeurópskeho geografického priestoru – kultúrnu rozmanitosť a dynamické vzťahy medzi literárnymi tradíciami, ktoré sú poznačené spoločnou minulosťou. Môžeme zdôrazniť, že kapitola o charakterizácii strednej Európy sa javí ako najzaujímavejšou. Káša ju prepája so stredoeurópskymi kultúrami a významnými slovenskými osobnosťami, ako bol autor prvého slovenského románu René mládenca *príhody a skúsenosti* Jozef Ignác Bajza, Ján Palárik alebo arcibiskup a hlava uhorskej katolíckej cirkvi Alexander Rudnay. Autor upriamuje pozornosť aj na poľský jazyk, literatúru a kultúru, na českú národnú otázku, ktorú formoval František Palacký, či začiatky maďarského národného hnutia, ktoré

spája s kalvínskými protestantskými spisovateľmi ako György Bessenyei, Ferenc Kazinczy či autorom textu maďarskej hymny Ferencom Kőlcseyom. Autor približuje aj rusínsku kultúrnu identitu formujúcu sa v severovýchodnom Uhorsku, ktorého kľúčovou osobnosťou bol Alexander Duchnovič.

Káša využíva komparáciu, ktorá je jedným z pilierov jeho výskumu. Jeho prístup k textom je analytický a interdisciplinárny, čo mu pomáha spájať literárnu vedu s poznatkami z iných vied. Pavla Jozefa Šafárika komparuje s poľským spisovateľom Adamom Mickiewiczom, Kazimierza Brodzińskiego porovnáva s Ľudovítom Štúrom a Jozefa Miloslava Hurbana s Maurycom Mochackim. Autor približuje, ako zdieľané dejiny ovplyvnili tvorbu spisovateľov a poetiku jednotlivých literárnych tradícií. Dôležitý dôraz kladie na preklad ako špecifický most medzi kultúrami, ktorý mu umožňuje výmenu ideí a šírenie hodnôt literatúry.

Silnou stránkou publikácie je autorov hĺbkový prístup k téme a schopnosť identifikovať spoločné rysy literatúr rôznych

národov bez toho, aby sa stratila jedinečnosť jednotlivých diel a autorov. Jednou z hlavných kvalít knihy je schopnosť prepájať teoretické úvahy s konkrétnymi príkladmi z literatúry. Káša ponúka nové pohľady na dobre známe diela, ale na druhej strane, kniha by mohla byť miestami viac obohatená o analýzu menej známych autorov či diel, ale aj súčasnej literatúry, ktorá prináša moderné výrazy, ako je migrácia, globalizácia či digitalizácia.

Autor píše odborno-esejistickým štýlom, ktorým sa snaží priblížiť širokej verejnosti. Monografia *Prieniky a súvislosti literatúr v strednej Európe*, ktorá predstavuje významný prínos aj pre akademikov, aj pre čitateľov so záujmom o problematiku stredoeurópskej literatúry a kultúry, interdisciplinárne presahuje hranice literárnej vedy smerom ku kultúrnej antropológii, politickej historickej geografii a modernej etnológii. Káša presviedča, že aj v súčasnosti je literatúra cenným nástrojom na pochopenie spoločnej identity, ale aj rozdielov, ktoré tvoria bohatstvo stredoeurópskeho priestoru.

Mgr. Klaudia Klamárová

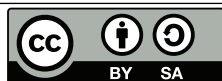
Ústav stredoeurópskych jazykov a kultúr

Fakulta stredoeurópskych štúdií, Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre

Dražovská 4, 949 01 Nitra, Slovensko

klaudia.klamarova@ukf.sk

<https://orcid.org/0009-0007-1672-7123>

This work can be used in accordance with the Creative Commons BY-SA 4.0 International license terms and conditions (<https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/legalcode>). This does not apply to works or elements (such as images or photographs) that are used in the work under a contractual license or exception or limitation to relevant rights.